

*Осецький В.Л.,
д.е.н., професор,
кафедра економічної теорії,
макро- і мікроекономіки
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ІМПЕРАТИВИ ОНОВЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ АНАЛІТИКИ

Методологія не є проста сума окремих методів, їх "механічна єдність". Методологія - складна діалектична, цілісна, субординована система способів, прийомів, принципів різних рівнів, сфер дії, спрямованості, владних повноважень, змістів, структур тощо. Змістовне розуміння методології виходить з того, що в ній реалізується пошукова функція предметної області дослідження. Будь-яка теоретична система знання має сенс лише остільки, оскільки вона не тільки описує і пояснює деяку предметну область, але одночасно є інструментом пошуку нового знання. Саме методологія визначає в якій мірі зібрані факти можуть служити реальним і надійним імперативом знання.

А. Гальчинський, який є одним із фундаторів оновлення економічної методології, зазначає, що «Методологія – це знання знань». За допомогою методології економічна наука заглиблюється сама в себе – визначає своє співвідношення з предметом дослідження, межі свого застосування, ідентифікує себе як суспільна наука, розкриває зв'язки з іншими науками, спосіб взаємодії знань зі знаннями, теорії та реальності й у цьому сенсі виступає як субдисципліна, основа економічної науки [1, с. 69].

Відомий англійський учений Марк Блауг у спеціальному дослідженні «Методологія економічної науки» (1992) наводить таке визначення: методологія – це складова економічної науки, що розглядає способи, за допомогою яких економісти обґрунтовують свої теорії. «Методологію економічної науки, - наголошує іменитий вчений, - варто розуміти просто за філософію науки в її застосуванні до економіки» [2, с. 35]. Йдеться про те, що філософія в її новітніх визначеннях виконує інструментальну функцію щодо економічної методології. Водночас економічна методологія виходить за науково-пізнавальні межі й усе більшою мірою інтегрується безпосередньо у філософський простір.

Підтверджують це розуміння і представники сучасної аналітичної економіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. Базилевич та В. Ільїн, зосереджуючись на визначенні методологічних засад новітніх економічних процесів, вказують: «Це обумовлено розширенням предметного поля

економічного знання, що охоплює зараз не лише виробничо-господарські, але і філософські, духовні проблеми економічної науки. Це вже не суцільно економічна теорія, що фокусує увагу на змістовній стороні здійснювального пізнання. Вона включила в коло своїх інтересів не лише ґносеологічну проблематику (аналіз основних сенсів економічного знання), але й онтологічну, пов'язану з метанауковими (філософськими, моральними, правовими та ін.) уявленнями про саму економічну реальність. Величезна роль у цьому плані належить метафізиці, що орієнтує на пізнання не тільки «феноменального», але й «ноуменального» світу, його сутності» [3, с. 97].

Власне мова йде про розширення поля пізнання економічної реальності за рахунок введення у економічну теорію нового пласту методологічних знань, бо самі економічні знання без пізнання і розкриття проблем онтологічного характеру значно збіднюють можливості економічної науки щодо створення наукової картини господарської реальності.

Все це вказує на необхідність методологічних оновлень як у сфері науки взагалі, так і в економічних дослідженнях. Якщо ж змінюється тренд вимог до наукового аналізу, його методів, то схематично, бездумно копіювати вже «заїзджені» теорії зовсім недостатньо. Особливо це актуалізується, коли спостерігаються «великі труднощі» вітчизняної науки в поясненні та оцінці того, що відбувається в країні. Ми не маємо надійної теорії, що здатна пояснити нинішній стан українського суспільства, у нас немає необхідного для цього понятійно-категоріального апарату [4].

Оновлення методології економічних досліджень через розгортання антикризових трансформацій не зводиться лише до економічного, а включає в себе більш глибокі основи ціннісно-раціонального характеру. Перехід до мислення в форматі ціннісної, сутнісної раціональності постає життєво важливим як для самої науки, так і для інноваційних змін у соціальному організмі сучасного глобального соціуму. Саме в теоретичному заглибленні до рівня ціннісної раціональності сьогодні слід шукати імперативи розв'язання теперішніх найгостріших соціально-економічних проблем і протиріч, які до крайності загострили проблему «межі зростання»: «Сьогодні здатність людства діяти значно перевищила здатність розуміти. В результаті цього цивілізація зіткнулася з ідеальним штормом проблем, спричиненим перенаселенням, надмірним споживанням з боку багатих, використанням технологій, які завдають шкоди довкіллю, та безпрецедентною нерівністю [5, с. 1].

Методологія будь-якої науки, зокрема економічної, реалізує свої визначення не безпосередньо, а використовуючи для цього певну систему методів аналізу. Методологія відбиває принципи, а методи є інструментами наукового аналізу. Універсальність принципів економічної методології має досить вагому аргументованість. Вона визначається специфічністю предмета економічної науки – дослідженням економічних зв'язків, які не автономні за своїм змістом, а є

складовими цілісної системи суспільних відносин, а отже і цілісної системи суспільних наук [6].

Інший аспект цієї проблеми: універсальні принципи, які використовує економічна методологія, жодною мірою не можуть сприйматися як система незмінних постулатів та алгоритмів. Кризові процеси в науці як невід'ємний атрибут її розвитку насамперед відбивають невідповідність її універсальних методологічних основ новітнім умовам суспільної трансформації [1, с. 76].

Ця ситуація характерна для сучасної економічної теорії. Сформована на попередніх етапах суспільних трансформацій методологічна база економічної аналітики все більшою мірою девальвує свою нормативну функцію, набуває ознак не системності.

Отже, необхідно оновити методологію економічної теорії аби адаптувати її до умов сучасного світового господарства. Недостатньо включити до теорії нові соціальні потреби, перевівши їх у грошовий еквівалент капіталу. Оновлення методології дослідження цілісної господарської людської діяльності в сучасному розвитку світового господарства, також має змінити імперативи, пріоритети та системи стимулів і цінностей для вивчення цілісної реальності Всесвіту.

Список використаних джерел

1. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій. – К.: «АДЕФ – Україна», 2010. – 572 с.
2. Блауг М. Методология экономической науки. – 2-е изд. – М., 204. – с.35.
3. Базилевич В.Д. Метафизика экономики: возможности необходимого/В.Д. Базилевич, В.В. Ильин//Философия хозяйства, 2009, №6. – с. 97-103.
4. Задорожня О.Г. Сучасне господарство: постнекласична методологія як основа розгортання антикризових трансформацій: Монографія. – Харків: «Точка», 2018. – 356 с.
5. Ернст Ульріх фон Вайцеккер, Андре Війкман. Comeon! Капіталізм, недалекоглядність населення і руйнування планети. Доповідь Римському клубу/ Ернст Ульріх фон Вайцеккер, Андре Війкман; переклад з англ. Ю. Сірош; за наук. ред. В. Вовка, В. Бутка. – К.: Саміт-Книга, 2013, - 276 с.
6. Маршалл А. Принципы политической экономии. – Т. 1 – с. 85.